

УДК 811.161.2:378.147

DOI <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2025.4.15844>

Т. П. Мельник

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8633-0611>

Researcher ID AFE-8757-2022

Scopus Author ID 58084575500

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

ГАЛУЗЕВО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ: КОНЦЕПЦІЯ, СТРУКТУРА, НОВІ ОСВІТНІ РІШЕННЯ

Т. Р. Melnyk

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine

INDUSTRY-ORIENTED APPROACH TO TEACHING THE UKRAINIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES IN HIGHER MEDICAL EDUCATION INSTITUTIONS: CONCEPT, STRUCTURE, NEW EDUCATIONAL SOLUTIONS

Анотація. У статті розглянуто концепцію галузево орієнтованого підходу до викладання української мови за професійним спрямуванням у закладах вищої медичної освіти. Підкреслено актуальність оновлення змісту мовної підготовки відповідно до сучасних вимог комунікації у сфері охорони здоров'я, де ефективна взаємодія фахівців відбувається в умовах публічної професійної діяльності. Обґрунтовано, що універсальні підходи до навчання вже не забезпечують необхідного рівня практичної компетентності студентів, тому запропоновано модель курсу, зорієнтовану на конкретні професійні контексти: фармацевтичний, психологічний та інші. Детально описано принципи добору завдань із використанням термінологічної лексики, професійних комунікативних ситуацій і типових мовних моделей фахового спілкування. Особливу увагу приділено формуванню навичок самопрезентації та електронного листування як нових компонентів курсу, що відображають реальні потреби сучасних медичних працівників у публічній і дистанційній комунікації. Наголошено на провідній ролі викладача-філолога в організації навчального процесу, адже саме він може дати єдино правильний варіант мовної одиниці, заохотити до взірцевого фахового українськомовного мовлення та сприяти піднесенню престижу державної мови в медичному середовищі. Доведено, що підвищення статусу української мови у вищій медичній освіті є не лише педагогічним, а й стратегічним завданням, спрямованим на розвиток національної ідентичності, культури професійної комунікації та підготовку конкурентоспроможних фахівців.

Ключові слова: українська мова за професійним спрямуванням; галузево орієнтоване навчання; вища медична освіта; професійна комунікативна компетентність; мовна норма.

Abstract. The article discusses the concept of an industry-oriented approach to teaching Ukrainian for professional purposes in higher medical education institutions. It emphasizes the relevance of updating the content of language training in line with modern communication requirements in the healthcare sector, where effective interaction between specialists takes place in the context of public professional activity. It is argued that universal approaches to teaching no longer provide the necessary level of practical competence for students, therefore a course model oriented towards specific professional contexts – pharmaceutical, psychological, and others – is proposed. The principles of selecting tasks using terminological vocabulary, professional communication situations, and typical language models of professional communication are described in detail. Particular attention is paid to the formation of self-presentation and electronic correspondence skills as new components of the course, reflecting the real needs of modern medical workers in public and remote communication. The leading role of the philology teacher in organizing the educational process is emphasized, since it is the teacher who can provide the only correct version of a linguistic unit, encourage exemplary professional Ukrainian speech, and contribute to raising the prestige of the state language in the medical environment. It has been proven that raising the status of the Ukrainian language in higher medical education is not only a pedagogical but also a strategic task aimed at developing national identity, professional communication culture, and training competitive specialists.

Key words: ukrainian language for professional purposes; industry-oriented training; higher medical education; professional communicative competence; language norm.

Вступ. У сучасній системі вищої освіти України дедалі більшого значення набуває професійно орієнтована мовна підготовка. Дисципліна «Українська мова за професійним спрямуванням» традиційно виконувала функцію формування мовної компетентності майбутнього фахівця незалежно від його спеціальності. Проте за останнє десятиріччя суттєво змінилися як комунікативні потреби професійних спільнот, так і вимоги до мовної поведінки спеціалістів. Універсальна програма, що використовувалася для навчання студентів усіх напрямів підготовки: стоматологів, психологів, фармацевтів, медсестер, уже не відповідає сучасним потребам, тому актуальність теми зумовлена необхідністю оновлення змісту мовної підготовки в закладах вищої медичної освіти відповідно до реалій ХХІ ст., коли комунікація фахівця дедалі частіше відбувається в умовах міждисциплінарної взаємодії, цифрових сервісів і публічної професійної діяльності.

Вивченням і впровадженням новітніх методів викладання української мови за професійним спрямуванням займалося багато науковців, які зробили вагомий внесок у розвиток методики мовної освіти в системі вищої школи. Досвід використання інноваційних форм і методів подання навчального матеріалу в процесі викладання української мови за професійним спрямуванням знаходимо в найновіших працях Ю. Поздрань, І. Зозулі, Н. Франчук (Pozdran, Zozulia & Franchuk, 2020), І. Заліпської (Zalipska, 2020), С. Січкара та І. Денисюк (Sichkar & Denysiuik, 2021), О. Клак (Klak, 2022), А. Кузи (Kuza, 2023), О. Калініченко, О. Половинко, М. Гавриш (Kalinichenko, Polovynko & Havrysh, 2025) та ін. Утім, попри значну кількість досліджень, більшість із них присвячено загально-теоретичним аспектам професійного мовного навчання, але недостатньо уваги приділено практичному відтворенню галузево орієнтованого підходу саме в медичних закладах вищої освіти.

Мета статті – окреслити концептуальні засади галузево орієнтованого підходу до викладання української мови за професійним спрямуванням у медичному університеті, проаналізувати змістові та методичні інновації нових програм, обґрунтувати їхню доцільність.

Теоретична частина. Оновлена модель курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», що впроваджується в Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, ґрунтується на принципах диференціації, практичної спрямованості, міждисциплінарності. Вона не дублює загальноосвітні знання з української мови, а трансформує їх в інструмент професійної діяльності майбутнього спеціаліста.

Сьогодні важливо не лише знати норми української мови, а й уміти застосовувати їх у кон-

кретних професійних ситуаціях: під час спілкування з пацієнтами, написання наукових текстів, оформлення документації. Універсальні підходи, що тривалий час залишалися основою навчання, не забезпечують потрібного рівня практичної компетентності студентів, тоді як галузево орієнтоване навчання дає змогу зробити мовну підготовку цілеспрямованою, дієвою та наближеною до реальних професійних завдань. Це означає, що кожна мовна норма: фонетична, орфографічна, лексична, граматична, стилістична має вивчатися крізь професійно зорієнтований контекст. Якщо розглядається орфоепічна норма, її потрібно ілюструвати прикладами з фахового мовлення психолога, фармацевта, стоматолога, парамедика тощо; якщо йдеться про орфографічні правила, завдання мають базуватися на термінах відповідної галузі. Наприклад, фармацевтам пропонуємо дописати за необхідності пропущені літери у словах *антигістамін...ий спрей, вторин...а сировин...а, гіл...ястий міцел...ій, ел...астичний наколін...ик, ендокрин...е підгрудн...я ожирін...я, ефірна олія евкал...інта, жовтозіл...я широколис...те, ім...обілізований інсулін, йон...ий обмін, компрес...ійний рукав, мас...ажний ап...лікатор, отруйн...а беладон...а, протипухлин...ий препарат, розріджен...я мокротин...я, судин...орозширювальний еф...ект, суплід...я хмел...ю, хел...ікобактер піл...орі.*

Студенти-психологи шукають помилки в правописі подвоєних чи подовжених приголосних у словах *отриманні показники, іноваційна методика, безапелюсний авторитет, вроджене захворювання, ендогенні психози, істинні галюцинації, інервація кінцівок, вторинний алкоголізм, цінісний світогляд, приховані емоції, стан афекту, ілюзії сприйняття, групова дискусія, довготривала апперцепція, інтелектуальна активність, ввідний тренінг.*

Вивчення правопису складних слів відбувається теж через терміни відповідної спеціальності. Для студентів-психологів дібрано іменники *гіпер/активність, альфа/комплекс, арт/терапія, топ/послуги, невроз/генез, псевдо/галюцинації, інтернет/залежність, преміум/клініка, гештальт/психологія, бета/блокатори, еґо/ідентичність, експрес/діагностика та прикметники обсесивно/компульсивний розлад, науково/обґрунтовані прийоми, анти/ретроградна амнезія, п'яти/факторний опитувальник, інтер/групова активність, псевдо/бульбарний синдром, спинно/мозкова рідина, емоційно/вольові процеси, анатомо/фізіологічні явища, екстра/пірамідна система, гранично/допустима доза, 5/річний досвід роботи, екс/темпоральний препарат та ін.*

Фармацевти увідповіднюють нормам написання іменників *альфа/і/бета/гідро/кислоти, антибіотико/профілактика, е/рецепт, АРВ/*

терапія, вакуум/фільтр, G/білки, детокс/терапія, імуні/модулятори, інтернет/аптека, М/холіно/блокатори, нано/фармакологія, пів/ампіцилін, ультра/фільтр, шприц/пістолет та прикметників біологічно/активні речовини, високо/ефективні технології, вічно/зелена багато/річна рослина, водно/електролітний баланс, екстра/пірамідні розлади, кисло/молочна суміш, ковалентно/зв'язаний йод, натрій лимонно/кислий, науково/обґрунтований метод, плоско/опукла лінза, транс/епідермальна втрата вологи, три/роздільна череда та ін.

Так само лексичний і граматичний аспекти подаються через вузькоспеціалізовану лексику та типові комунікативні ситуації професійної діяльності (Melnyk, 2024). Аналізуючи зі студентами лексичні норми сучасної української мови, пропонуємо попрацювати над правильністю вживання лексичних конструкцій. Зі студентами-фармацевтами перевіряємо на відповідність мовним стандартам словосполучення *заспокоюючий засіб, післяін'єкційний гнойовик, протиспазмовані препарати, ортопедичні підп'яточники, видалення інородного тіла, протиблювотинні засоби, кровоспинний зажим, резинові медичні вироби, шкіряний висип, харчова непереносимість, трав'яний збір для стимуляції роботи наднирників* та ін. Психологи шукають відповідники до поширених, але не виправдано вживаних у професійному мовленні конструкцій, як-от: *когнітивний пізнавальний дисонанс, хаб психологічної допомоги, аналіз кейсів у практиці психолога, практичні воркшопи, проведення peer-to-peer обговорень, психологічні ріиси, професійний нетворкінг, психологічні патерни* тощо.

Такий підхід дає змогу формувати не лише мовну грамотність, а й професійну комунікативну компетентність, тобто здатність точно, коректно й етично взаємодіяти з колегами, пацієнтами, клієнтами. Зокрема, у курсі для психологів додано питання щодо ефективної самопрезентації та електронного листування – тих форм комунікації, які сьогодні набувають дедалі більшого значення.

Самопрезентація є важливим складником сучасної професійної культури, адже дедалі більше фахівців медичної сфери: різнопрофільні лікарі, психологи, фармацевти консультують в онлайн-просторі. Вони ведуть сторінки у соціальних мережах, рекламують власні клініки або медичні послуги, створюють імідж компетентного спеціаліста в публічній комунікації. Саме тому формування навичок українськомовної професійної самопрезентації має бути в курсі української мови за професійним спрямуванням для всіх спеціальностей медичного профілю. Уміння грамотно, етично й переконливо представити себе українською мовою – це не лише ознака професіоналізму, а й прояв національної ідентичності та поваги до пацієнта чи клієнта.

Не менш важливим є питання електронного листування, яке в сучасному світі стало однією з основних форм писемної професійної комунікації. У багатьох країнах саме електронний лист є основним каналом взаємодії між фахівцями різних галузей, а також між спеціалістами й клієнтами, особливо в умовах дистанційного надання медичних послуг. Володіння навичками складання електронних листів – це не лише технічне, а й мовно-етикетне завдання: потрібно знати, як правильно розпочати лист, які форми звертання є доречними, як забезпечити логічний зв'язок між абзацами, як завершити повідомлення ввічливо та відповідно до комунікативної ситуації.

В англомовному освітньому просторі вміння писати електронні листи навіть перевіряється як окремий вид писемної компетентності під час міжнародних іспитів із мови. Натомість в українській вищій освіті це питання не розглядають. Саме тому вважаємо, що введення питання електронного листування до курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є на часі та необхідним кроком, що сприятиме не лише розвитку культури українського ділового письма, а й підвищенню якості професійної комунікації в медичному середовищі.

Однак ефективність таких підходів значною мірою залежить від професійної майстерності викладача-філолога, який здатен не лише ознайомити студентів з нормами української мови, а й навчити застосовувати їх у професійному контексті. Саме філологи забезпечують єдність нормативного мовлення в університетському середовищі, формують у студентів розуміння ролі мови як інструмента фахової комунікації та культури.

Водночас варто зазначити, що визначальним у процесі мовлення є не обсяг висловленого, а те, як саме це сказано, наскільки чітко, логічно та грамотно сформульовано думку. За відсутності фахівця, який може ознайомити студентів із мовною нормою, у професійній мові, особливо в науковій та офіційно-діловій, спостерігатимемо численні мовні огріхи. Це зумовлено тим, що здобувачі вищої освіти все частіше звертаються до різноманітних джерел у мережі Інтернет, зокрема до систем штучного інтелекту, які пропонують варіативність мовних норм, що нерідко є не виправданим. Саме тому курс української мови за професійним спрямуванням має обов'язково охоплювати питання норми, але розглядати її через призму професійного контексту. Студенти повинні усвідомлювати, чому цей курс є важливим для їхнього фахового становлення і чому він є обов'язковим.

Завдання викладача-філолога – дати студенту взірець правильного, сучасного, професійно доречного мовлення, щоб у подальшій роботі він міг орієнтуватися на нього, а не на варіативні

або сумнівні ресурси. Тому кафедра української мови в медичному університеті має виконувати не допоміжну, а системоутворювальну функцію, оскільки саме вона забезпечує високий рівень мовної компетентності фахівців медичної галузі.

Підвищення статусу української мови у сфері вищої медичної освіти – це не лише методичне завдання, а й стратегічна мета, що сприяє утвердженню національної ідентичності, розвитку професійної культури й піднесенню престижу державної мови. Українська мова має посідати найвищий щабель у системі гуманітарної підготовки, адже лише через неї майбутній фахівець оволодіє не тільки професійним словником, а й мовною етикою, науковим мисленням і культурою комунікації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Галузеве орієнтований підхід до викладання української мови за професійним спря-

муванням у закладах вищої медичної освіти є ефективною методичною стратегією, що забезпечує формування у студентів не лише мовної грамотності, а й професійної комунікативної компетентності. Він сприяє практичному оволодінню мовними нормами через систему завдань, безпосередньо пов'язаних із реальними ситуаціями фахового спілкування. Важливим результатом упровадження галузево орієнтованого підходу є піднесення престижу української мови у професійному середовищі, розширення її функцій у науковій, клінічній та міжособистісній комунікації, що безпосередньо сприяє розвитку медичної освіти європейського рівня. Перспективу подальших досліджень убачаємо у створенні сучасних навчально-методичних матеріалів із мовних дисциплін: підручників, посібників, практикумів, довідників, зорієнтованих на галузеву специфіку медичної освіти.

References

1. Kalinichenko, O. V., Polovynko, O. S. & Havrysh M. M. (2025). Vykorystannia problemno-orientovanoho navchannia pid chas vykladannia ukraïnskoi movy za profesiïnym spriamuvanniam ta movlennievoï kompetentnosti fakhivtsia [The use of problem-based learning in teaching Ukrainian for professional purposes and developing the language skills of specialists]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, 40 (2), 9–12. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.2.1> [in Ukrainian].
2. Klak, O. (2022). Innovatsiini formy ta metody navchannia ukraïnskoi movy za profesiïnym spriamuvanniam [Innovative forms and methods of teaching Ukrainian for professional purposes]. *Aktualni problemy navchannia inozemnykh mov dlia spetsialnykh tsilei: zbirnyk naukovykh statei – Current issues in teaching foreign languages for specific purposes: a collection of scientific articles*, 81–90 [in Ukrainian].
3. Kuza, A. (2023). Interaktyvni metody navchannia na zaniattiakh z ukraïnskoi movy za profesiïnym spriamuvanniam [Interactive teaching methods in Ukrainian language classes for professional purposes]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues in the humanities*, 61 (2), 232–236. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-38> [in Ukrainian].
4. Melnyk, T. P. (2024). Metodyka formuvannia hramatychnoi pravylnosti movlennia studentiv u medychnomu zakladi vyshchoi osvity [Methods for developing grammatical correctness in students' speech at medical higher education institutions]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukraïnskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho – Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*, 2 (147), 94–98. <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2024-2-14> [in Ukrainian].
5. Pozdran, Yu. V., Zozulia, I. Ye., & Franchuk, N. L. (2020). Suchasni tendentsii v metodytsi vykladannia ukraïnskoi movy za profesiïnym spriamuvanniam [Modern trends in the methodology of teaching the Ukrainian language for professional purposes]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, 13 (1), 94–98. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-1.18> [in Ukrainian].
6. Sichkar, S. A., & Denysiuk, I. A. (2021). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii ta metodyka vykladannia ukraïnskoi movy za profesiïnym spriamuvanniam [Information and communication technologies and the methodology of teaching the Ukrainian language for professional purposes]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, 19 (1), 61–66. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.19.1.12> [in Ukrainian].
7. Zalipska, I. Ya. (2020). Distance learning of «Ukrainian language (by professional direction)» of students of medical specialties. *Medical education*, (2), 161–166. <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2020.2.11168> [in English].

Електронна адреса для листування: melnuk_tt@tdmu.edu.ua

Стаття надійшла 14.10.2025

Статтю прийнято 03.11.2025

Стаття опублікована 30.12.2025